

THEOLOGIA BIBLICA

Lészai Lehel*

Kolozsvár

Krisztus, a Krisztust követők és a hatóságok viszonya Máté evangéliumában**

1. Bevezetés: a hatalom fogalma

A *hatalom* (ἐξουσία) fogalma gyakran előfordul az Újszövetségben,¹ és legalább négy vonatkozása van. Először is a hatalom *döntési szabadságot* vagy *cselekvési jogot* jelent minden gátló körülmény nélkül. Minden ilyen hatalom Istennel kezdődik, és Istentől ered, mert „nincs hatalom mástól, mint Istentől” (Róm 13,1). A hívőknek joguk van Isten gyermekeivé válni (Jn 1,12), és szabadságuk van a törvényre nézve (1Kor 8,9). Jóllehet a hatalom értéktelen az azt érvénybe léptető erő nélkül, árnyalatnyi különbséget kell tennünk a két fogalom között. A hatalom első értelmezése tehát elkülöníthető az erőtől, és elsődlegesen *előjogra*, *kiváltságra* utal.

Másodszor a hatalom fogalma *egy cselekmény véghezviteléhez szükséges erő, képesség vagy adottság* kifejezésére szolgál. Jézusnak hatalma volt bűnöket megbocsátani

* Lészai Lehel (Kolozsvár, 1964) református lelkész, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE) Református Tanárképző Karának tanára, 1988-ban szerzett teológiai oklevelet a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben (PTI). Az Egyesült Királyság Edinburgh-i Teológiai Karán tanult 1991–1993 között, majd 1995-ben Londonban kutatott az Oak Hill College-ban. Az újszövetségi bibliKateológia területén a Budapesti Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karán és az Utrechti Állami Egyetem Teológiai Karán képezte tovább magát (1997–1998). 1995-től a kolozsvári BBTE Református Tanárképző Karán tanít újszövetségi bibliKateológiát. Doktori címet a kolozsvári PTI-ben szerzett. 2007–2008-ban a belfasti Union Theological College-ban nyert kutatási ösztöndíjat, 2017-ben pedig a cambridge-i egyetemen. Bel- és külföldi folyóiratokban több mint ötven tanulmánya jelent meg.

** Ez az írás a 60. életévét betöltött Adorjáni Zoltán, a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet professzora tiszteletére készült, de objektív okok miatt előbb átdolgozott formában és angol fordításban jelent meg (ld. Lészai Lehel: The Relation between Christ, Believers and Authorities in Matthew. In: *Studia Universitatis Babeş–Bolyai Theologia Reformata Transylvanica* 1916, 9–18).

¹ Az ἐξουσία fogalma 108-szor fordul elő az Újszövetségben (leggyakrabban a Jel, Lk és 1Kor könyvekben). Profán értelemben *parancsnoki jog*, *hatalom* (Mt 8,9 és párh.; Lk 7,8; Lk 19,17; 20,20), konkrét értelemben *parancsolási hatáskör* (Lk 23,7), többes számban pedig a *hivatalosságok*, *hatóságok* a jelentése (Lk 12,11; Tít 3,1). Ld. Betz, Otto: Exousia címszó. In: Brown, Colin (ed.): *Dictionary of New Testament Theology*. Vol. 2. The Paternoster Press, Carlisle, Grand Rapids Michigan 1992, 606–611. A római kormányzók megnevezése ἐξουσίαί, akik a Róm 13,1–6 szerint olyan *jelettes hatalmak* (ἐξουσίαί ὑπερεχούσαι – 13,1), akik *Isten szolgálói* a gonosztevők megbüntetésére és a törvénytisztelő polgárok bátorítására. Ld. Hamstra, Sam Jr.: Authorities címszó. In: Elwell, Walter A. (ed.): *Evangelical Dictionary of Biblical Theology*. Baker Books, Grand Rapids, Michigan 1997, 43–46.

(Mt 9,6–8), és tisztátalan lelkeket kiűzni (Mk 6,7). Hatalmat adott a hetven(két) tanítványnak, hogy kígyókon és skorpiókon tapodjanak (Lk 10,19). Simon mágus igényelte azt a hatalmat, hogy kézrátétellel Szentlelket ajándékozhasson (ApCsel 8,19).

Harmadszor az ἐξουσία szó egy *parancs, engedély vagy végrehajteli jóváhagyás formájában átruházott hatalomra* utal. Jézust megkérdezték, hogy kinek a felhatalmazásával tanított (Mt 21,23). Az ő hatalma a szolgálatára nézve az Atyától származott (Jn 10,18). Saul a főpapok felhatalmazásával és megbízásával utazott Damaszkuszba, hogy üldözze az ottani keresztyéneket (ApCsel 26,12). Isten felhatalmazta az apostolokat a gyülekezeti tagok és a gyülekezet építésére (2Kor 10,8).

Negyedszer – a fogalomkör tágításával – a hatalom az *a tér, amelyben a hatalmat gyakorolják*. Isten hatalmi területeket hozott létre a világban, mint például a polgári kormányzatot. Jézust átadták a hatóságnak, a helytartó hatalmának (Lk 20,20). Amikor Pilátus tudomására jutott, hogy Jézus a Heródes hatósága alá tartozott, a helytartó elküldte őt Heródeshez (Lk 23,7). A *felettes hatalmak* (ἐξουσίαι ὑπερεχούσαι – Róm 13,1), az uralkodók és királyok hatalommal és befolyási körzettel rendelkeznek (Róm 13,1), akárcsak a sátán (Mk 1,13), de Jézus minden hatalmasság, erő és uralom fölé helyeztetett (Ef 1,21).

Az ἐξουσία gyakran utal az uralkodók vagy más hivatalukból eredően magas beosztásokban levő s így hatalmat gyakorló személyek, például a hatóságok, elöljárók vagy bírák (Tit 3,1) helyzetére. A *hatóság* szó ilyen használata olyan társas kapcsolatot jelent legalább két egyén között, ahol az egyik a vezető. A kapcsolatban az alárendelt nem külső kényszerítésre fogadja el az elöljáró parancsait, hanem abból a meggyőződésből, hogy a vezetőnek joga van utasításokat adni, a polgárnak pedig kötelessége elismerni a vezető helyzetének és parancsainak hitelességét és engedelmeskedni neki.

Teológiai szempontból a hatóság fogalom negyedik vonatkozása a legjelentősebb, amely részben a kutatásunk tárgya is. A hatóság kérdésköre alapvető probléma, amely minden személyt érint, különösen pedig a hívőt. Fontosságát nem lehet túlbecsülni. Minden személy számára létezik egy hatóság, amelynek nem kényszerből, hanem meggyőződésből alárendelteként veti alá magát. Emellett Isten az embereket úgy teremtette, hogy az ő fennhatósága alatt éljenek.

Miként gyakorolja Isten a maga hatalmát a teremtett világ és teremtményei felett? Ő hatalommal ruházta fel Krisztust, a Krisztus-követőket és a világi hatóságokat. A Szentírás bizonyágtétele szerint Isten a hatalom három alapvető körét hozta létre, amelyeknek keretében a hatalmat egyénekre bízta. Ezek a polgári kormányzat, az otthon/család és az egyház. A hívő ember köteles engedelmeskedni annak a hatóságnak, amelynek területén él. A polgárok engedelmességgel tartoznak az őket kormányzó hatóságoknak (1Pt 2,13–14). A gyermekek szüleiknek tartoznak engedelmességgel (Ef 6,1–2). A hívőknek úgy kellett tiszteletet és engedelmességet tanúsítaniuk a lelki hatalom iránt, amiként arra az apostolok az Úrtól kapott magbízatusuk alapján tarthattak igényt. Viszont amikor a kor-

mányzó hatalom megparancsolta az apostoloknak, hogy ne prédikáljanak Jézus nevében, Péter megtagadta ezt (ApCsel 5,28–29).

A Krisztus-hívőknek úgy kell tekinteni a „létező hatalomra”, mint amely Isten által rendel (vö. Jn 19,11), és ezért engedelmesen alá kell vetniük magukat a polgári hatóságnak (Mt 22,17–21), amennyiben ez összeegyeztethető az Isten közvetlen parancsolatainak való engedelmisséggel (ApCsel 4,19; 5,9).²

Máté evangéliumában azt olvasunk Krisztusról, hogy Isten minden hatalmat reá ruházott, a Krisztus-hívőkről pedig, hogy Mesterüktől kapták a hatalmat. A hatóságok autoritása a Teremtőtől származik (ezt gyakran megrontja egyéni érdekeik érvényesítése). Valahányszor a világi hatalom az istenivel szembesül, ez a legtöbb esetben konfliktushoz vezet.

2. Jézus Krisztus, az őt követők és a hatóságok

2.1. Jézus Krisztus és Nagy Heródes

Az evangélium elején arról kapunk híradást, hogy Jézus Heródes király idején született (Mt 2,1). A Nagy Heródes néven ismertté lett király edomita származású volt. A római uralom alatti bábkirály Kr. e. 40-ben kapta a római szenátustól a zsidók királya címet, majd Kr. e. 37 és 4 között uralkodott. A kapott titulusa és hiúsága következtében került azok sorába, akik szembeszegültek Jézussal. A bölcsek a zsidók királyát keresték, s mivel közben kiderül, hogy nem Heródes az, akinek zsidók királya cím szól, Heródes felbőszült. Máté evangéliuma itt Jézus fenségét állítja szembe Heródes zsidók feletti uralmával. (Lukács evangélista nagyobb perspektívában (ld. Lk 2,1–11) rajzolja meg az ellentétet a magának „szabadító” és „úr” címet igénylő Augustus császár és a *Szabadító Úr Krisztus* (σωτήρ ὃς ἐστὶν χριστὸς κύριος – Lk 2,11) között. Heródeshez hasonlóan, aki fenyegetve érezte magát, e titulus később Pilátust is zavarba ejtette (27,11–14).³ A bölcsek, akik bár imádták Krisztust, de nem nevezhetők keresztényeknek, szintén ellentétbe kerülnek a Heródes által képviselt hatalommal, mivel a király kémkedésre akarta bírni őket. Ők azonban álomban kaptak figyelmeztetést, úgy tértek vissza hazájukba, hogy elkerülték Heródest (Mt 2,7–8.12).

Máté evangéliumában József itt másodszor is kijelentést kap szinténcsak álomban. Az Úr angyala arra utasítja, hogy a gyermekkel együtt meneküljön az akkor világhatalmat jelentő Egyiptomba, mert a haragra gerjed Heródes meg akarja öletni Jézust. József még azon éjjel útnak indul családjával, Heródes pedig megöletti a gyermekeket Betlehemben és annak környékén (2,16). Heródes

² Ld. Packer, J. I.: Authority címszó. In: Douglas, J. D. (ed.): *The New Bible Dictionary*. Second edition. Inter-Varsity Press, Leicester, England – Intervarsity Press, Downers Grove, Illinois 1993, 108–109.

³ Guthrie, D. – Motyer, J. A. – Stibbs, A. M. – Wiseman, D. J. (eds.): *New Bible Commentary*. Inter-Varsity Press, Leicester, England – Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan 1992, 818–819.

király tehát riválisának tartja Jézust, akit azért akar megöletni, hogy megtarthassa királyi címét. Nagy Heródes halála után az Úr angyala harmadszor is megjelenik Józsefnek álomban, és ez alkalommal arra utasítja, hogy térjen vissza a most már biztonságos Izráel földjére. József engedelmeskedik az utasításnak, visszatér családjával Izráelbe, de amikor megtudja, hogy időközben Arkhelaosz, Nagy Heródes egyik fia lett Júdea (és emellett Idumea és Samária fejedelme Kr. e. 4 – Kr. u. 6 között), fél visszamenni oda. Arkhelaosz is szokatlanul kegyetlen és zsarnok uralkodó volt, de őt emiatt le is lemondatták. Attól kezdve Júdea római provincia lett, amelyet a császár által kinevezett helytartó kormányozott. József tehát fél visszatérni Júdeába a kényszerű száműzetés után, de ismét nem ő dönt, ugyanis ismét álomban kap utasítás az Úr angyala által, és így Palesztina északi tartományába, Galileába (2,22) kell mennie, és így telepedik le Názáretben, amely Jézus otthonává lesz (2,23). Ez volt az első konfliktusa Jézusnak a világi hatalommal, s bár még kisgyermek volt, a zsarnokságáról „kegyetlenkedéséről és hirtelen haragjáról”⁴ hírhedt Heródes miatt kellett szenvednie.

2.2. Jézus követői és a hatóságok

Jézus szenvedésének e kezdeti momentuma előrevetíti, hogy követői mire számíthatnak életük során. A Hegyi Beszédben boldognak nevezi azokat, akiket az igazság miatt üldöznek, akiket miatta szidalmaznak, és akikkel rosszul bánanak (Mt 5,10–12). A Krisztusban hívők és Isten kapcsolata nem jelenti azt, hogy vissza kell vonulniuk a társadalomtól, hanem ellenkezőleg, ki kell venniük részüket abból teljes egészében. Béketeremtőkké kell válniuk még akkor is, ha senki nem köszöni meg erőfeszítésüket, hanem még inkább szembeszállnak velük, rágalmazzák, szidalmazzák és üldözik őket.⁵ Jézus erre tanítja követőit: *Szeressétek ellenségeiteket és imádkozzatok azokért, akik üldöznek titeket* (Mt 5,44). Ez a tanítás egyaránt alkalmazandó a világi és egyházi hatóságokra vagy az egyszerű polgárookra. Ennek a paradigmának kell jellemeznie viselkedésüket, amikor a hatóságok által vezetett elnyomó rendszerrel kerülnek kapcsolatba.

Ebben a gondolatsorban kell megemlítenünk az úgynevezett aranyszabályt: *Amit csak szeretnétek, hogy az emberek tegyenek veletek, mindenben ugyanúgy tegyetek ti is velük, mert ezt tanítja a törvény és a próféták* (Mt 7,12). Jézus ismételten a prófétákra utal, ezt pedig a hatalommal kapcsolatosan is komolyan kell venni. Nem akarja azonban azt, hogy tanítványai együgyűek legyenek. Realista módon próbálja őket felkészíteni arra, ami bekövetkezik. Bárányokként küldi őket a farkasok közé, s ezért okosoknak kell lenniük, mint a kígyóknak, és szelídeknek, mint a galamboknak. Nem csupán bölcsenek és nem csupán feddhetetleneknek, hanem mindkettőnek egyszerre. A Mester arra figyelmezteti őket, hogy legyenek

⁴ Ld. Josefus Flavius: *A zsidók története. (XI–XX. könyv.)* Ford. Révay József. Negyedik kiadás. Talentum, [Budapest 2007], 409 = *De bello Judaico*, XVII. 6,4.

⁵ Stott, John R. W.: *The Message of the Sermon on the Mount. Christian Counter-Culture*. BST, InterVarsity Press, Leicester 1993, 54.

elővigyázatosak,⁶ és előrevetíti annak lehetőségét, hogy átadják őket a helyi hatalmasságoknak, megkorbácsolják őket, és helytartók és királyok elé idézik őket. Főként ez lesz a kapcsolatuk a hatóságokkal. De nem kell elkeseredniük, hanem örülniük és örvendezniük kell. Nem kell aggódniuk amiatt, hogy miként tudják majd megvédeni magukat, mert abban az órában a Szentlélek adja majd meg nekik, hogy mit mondjanak (Mt 10,16–23). Mindenki gyűlölni fogja őket, de Jézus ismételten biztosítja őket arról, hogy az állhatatos üdvözül. Tanácsot is ad neki arra az esetre, ha missziói munkájuk ellenállásba ütközik: meneküljenek másik helységbe (Mt 10,22–23). Ugyanezen gondolatmenet mentén említi meg Máté evangéliuma az ötödik nagy tanításában, hogy Jézus arra figyelmeztette az apostolokat: üldözni fogják őket, halálra adják őket, és minden nép gyűlölni fogja őket miatta (Mt 24,9). Ilyen körülmények között is az a feladatuk, hogy hirdessék az Isten országának evangéliumát.

A hívők a földi uralom hatáskörében élnek, ahol a hatóságok ellenük szegülnek, és elnyomják őket, de ők ugyanakkor a mennyei királyság polgárai is. Amikor Jézus imádkozni tanítja őket, három kérésük Isten országának az eljövételével, Isten akaratának nem csupán mennyei, de földi megvalósulásával és a gonosztól való szabadítással kapcsolatos. Az eredeti szöveg – ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ (Mt 6,13) – és némely fordítás is megengedi számunkra,⁷ hogy a „gonoszt” általános értelemben vegyük, s ilyenformán a hatodik kérésből kihallható az is, hogy a mennyei Atya mutassa meg szabadítását akkor is, amikor a Krisztus követőinek a politikai (és vallási) hatóság gonoszságai miatt kell szenvedniük.

2.3. Keresztelő János és a hatóságok

Amikor a hívők és a hatóságok kapcsolatát röviden vizsgáljuk, hivatkozhatunk Keresztelő Jánosra is, aki Jézus rokona volt, és emellett különleges kapcsolat fűzte őket egymáshoz. Mt 4,12 röviden szól Keresztelő János bebörtönzéséről. Kemény szavakkal bírálta a farizeusokat és szaduceusokat (Mt 3,7–10), de bebörtönzésének fő oka az volt, hogy megintette Heródes Antipász tetrarkhát, és így összeütközésbe került a hatósággal. A tetrarkha (τετραάρχης) cím eredetileg egy tartomány negyedének a fejedelmét jelentette, később azonban a kifejezést a királynál vagy ethnarkhánál kisebb rangban lévő bármely fejedelemre és kormányzóra is értették.⁸

Heródes Antipász Galilea és Perea felett uralkodott Kr. e. 4 – Kr. u. 39 között. Keresztelő János nem tudott szemet hunyni afelett, hogy a tetrarkha a Tó-

⁶ Jones, Ivor H.: *The Gospel of Matthew*. Epworth Commentaries. Epworth Press, London 1994, 66–67.

⁷ Példaként említhető a latin *Vulgata (VUL)*, az angol *Revised Standard Version (RSV)*, a *The New American Standard Bible (NAS)*, a holland *Leidse Vertaling (LEI)* vagy *Zürcher Bibel (ZUR)* fordítás.

⁸ Hendriksen, William: *The Gospel of Matthew*. *New Testament Commentary*. The Banner of Truth Trust, Edinburgh 1989, 585.

ra tiltását áthágva törvényellenes viszonyt folytat Heródiással, és ki is fejezte nemtetszését ebben a vonatkozásban. Heródiás Nagy Heródes unokája volt, első férje pedig a Rómában élő nagybátyja, Heródes Fülöp. Vendégükként Heródes Antipász győzte meg Heródiást, hogy hagyja el férjét érte. A mózesi törvény értelmében tiltott volt a testvér feleségével való házasság, míg a testvér életben van (3Móz 18,16). Mivel ez ellentét szült közöttük, Heródes Antipász börtönbe vetette, és szerette volna megölni, de ezt nem merte megtenni alattvalói miatt, mivel azok prófétaként tisztelték Jánost. Heródes Antipász születésnapja, Heródiás lányának tánca és Heródiás tanácsa együttesen vezettek végül Keresztelő János kivégzéséhez (Mt 14,1–12).⁹

Máté evangéliuma jól tükrözi, hogy a Jézus követői a hatóságok ellenállásába ütköznek hitük miatt, amely gyakran üldöztetéssel vagy éppen kivégzéssel végződött. Ez a vonatkozás még tisztábban látszik az ApCsel-ben.

2.4. Jézus Krisztus és a kapernaumi százados

Máté evangéliuma beszámol egy olyan eseményről is, hogy Jézus nem kellemetlen körülmények között találkozik a hatóság egyik képviselőjével. Ez a Jézustól segítséget kérő római százados története (Mt 8,5–13). Nem az erő fölényével, hanem alázatosan közeledett Jézushoz, hanem olyan személyként, aki törődik szolgálójával, és szeretne segíteni rajta. A centurio száz katona vezetésével megbízott római tiszt. Ez a kapernaumi százados pogány, akiről Grundmann azt feltételezi, hogy szír volt, míg Davies-Allison szerint római.¹⁰ Lukács beszámolójában (Lk 7,1–5) zsidó előljárók és a százados barátai jönnek Jézushoz, hogy az ő nevében kérjék a szeretett és halálosan beteg szolga meggyógyítását. Máté nem beszél ezekről a közbenjárókról.

⁹ Vö. Josefus Flavius: *A zsidók története. (XI–XX. könyv.)*, 460 = *De bello Judaico*, XVIII. 5,2: „Némely zsidó azon az állásponton volt, hogy Heródes hadseregének pusztulását Isten haragjának kell tulajdonítani, mert így sújtotta őt a megérdemelt büntetéssel János meggyilkolásáért, akit Keresztelőnek neveznek. Ugyanis Heródes kivégeztette ezt a jó embert, aki a zsidókat arra oktatta, hogy tökéletességre törekedjenek, legyenek igazságosak egymás iránt, jámborak Isten iránt, és így keresztelkedjenek meg. Hirdette, hogy kedvesen fogadja Isten a keresztelést, mert célja csak a test megszentelése, nem pedig a bűnök kiengesztelése; tudniillik a lélek akkor már előbb megtisztult az igaz élet révén. Seregestül tódultak hozzá az emberek, és nagyon szívesen hallgatták ezeket a beszédeket; ezért Heródes attól tartott, hogy ennek a férfiúnak a tekintélye, akire, úgy látszik, mindenki hallgatott, a népet még majd lázadásba kergeti; ennél fogva jobbnak tartotta még idejében eltenni őt láb alól, mintsem hogy valami fordulat következzen be, és akkor bánkódják majd, amikor már itt a veszedelem. Ilyenféle gyanú miatt tehát Heródes bilincsbe verette Jánost, az imént említett Machairos várába vitette, és ott kivégeztette. A zsidók meggyőződése szerint az ő halála volt az oka annak, hogy Heródes hadserege elpusztult, mert Isten haragjában ezzel a büntetéssel sújtotta.”

¹⁰ Hagner, Donald A.: *Matthew 1–13*. Word Biblical Commentary, volume 33A. Word Book Publisher, Dallas, Texas 1993, 203.

A százados a katonai hatalom képviselője volt, amely a politikai hatalmat szolgálta. Noha elnyomó római rendszer vezető tagjaként volt,¹¹ Jézus meglátta benne a szolgáljéért aggódó és hozzá ragaszkodó embert. Nem oktatja ki őt, még azt sem mondja, hogy csak Izráelre nézve van küldetése, hanem meghallgatja a százados közbenjárását, megdicséri hitét – *Bizony, mondom néktek, senkiben sem találtam ilyen nagy hitet Izráelben* –, sőt még egy próféta jövendőmondást is fűz ehhez – *De mondom néktek, hogy sokan eljönnek napkeletről és napnyugatról, és asztalhoz telepednek Ábráhámmal, Izsákkal és Jákóbbal a mennyek országában; akik pedig Isten országa fiainak tartják magukat, kivettetnek a külső sötétségre, ott lesz majd sárás és fogcsikorgatás* – és meggyógyítja szolgálját.

2.5. Jézus Krisztus és a farizeusok, illetve herodiánusok

Máté evangélista a 22,15–22-ben számol be egy olyan eseményről is, amikor a farizeusok elküldik tanítványait a Heródes-pártiakkal együtt, hogy Jézust *szóval csalják törbe* (παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ – Mt 22,15).¹² A farizeusok elhatározzák, hogy egy kényes politikai kérdéssel szembesítik Jézust.¹³ A farizeusok lelkes, nemzeti érzelmű csoportként, de mindenekelőtt teológiai alapon elleneztek a római uralmat, míg a gyűlölt herodiánusok, mint nevük is mutatja, támogatói voltak a Heródesek római uralmának. Ennek ellenére a farizeusok igénybe vették a herodiánusok segítségét, hogy Jézust megfogják a tanításában. Miután hízgelgessel próbálták az éberségét elaltatni, rátérnek fő kérdésükre: *szabad-e adót fizetni a császárnak, vagy nem?* Ha azt válaszolja, hogy „nem”, a Heródes-pártiak jelentik fel a helytartónál, aki akár ki is végeztetheti a római hatalom elleni lázadás miatt. Ha „igen” mond, a farizeusok vádolják meg a nép előtt, mint aki hűtlen nemcsak honfitársaihoz, hanem Izráel ószövetségi alapokon nyugvó szabadságteológiájához. A fő kérdés egyben politikai is: hogyan viszonyulsz a hatalomhoz? Jézus váratlan választ adott, miután egy dénárt kért kérdezőitől: *Adjátok meg tehát a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené* (Mt 22,21), utóbb mégis keresztre feszítették.

3. Jézus Krisztus elítélése, halála és temetése

Láttuk mindeddig, hogy amikor Jézus Krisztus vagy az ő követői a hatalommal szembesültek, ez a hatalom részéről megaláztatás, üldözés, bebörtönzés vagy éppen kivégzés alkalmazását váltotta ki. Az evangéliumok elbeszélésé-

¹¹ Gnlika, Joachim: *Das Matthäusevangelium*. Erster Teil. Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament. Sonderausgabe. Herder, Freiburg, Basel, Wien 2000, 300–301.

¹² A παγιδεύω – *csapdát, burkot állítania, tört vetni*, átvitt értelemben *törbe csalni, megfogni* ige a παγίς – (vadász-)*csapda, kelepce, hurok, tör* szó származéka. Ld. Varga Zsigmond J.: *Újszövetségi görög–magyar szótár*. Kiadja a Magyar Bibliatanács megbízásából a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Budapest 1992, 719.

¹³ Gardner, Richard B.: *Matthew*. Believers Church Bible Commentary, Herald Press, Scottsdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario 1991, 326.

nek végén Jézus ismét szemtől szemben áll a hatóságokkal. Sajnálatos módon éppen a vallási előljáróság adja őt a politikai hatóság kezébe, hogy megölettesék (27,1–2). A római kormányzat megfosztotta a szanhedrint attól a jogától, hogy halálbüntetést szabjon ki.¹⁴ Csupán egyetlen kivétellel engedélyezett számára, és pedig arra az esetre, ha valaki illetéktelen pogány hatolt be a templom belső területére.¹⁵

3.1. Jézus Krisztus és Pilátus

Jézust Pilátusnak kellett átadni a kivégzése végett. Egy római hivatalnok munkanapja napfelkelte után kezdődött el. Kr. u. 26–36 között Júdeában Quintus Pontius Pilátus volt Róma helytartója, akinek a rezidenciája a Földközi-tenger partján épült Cézáreában¹⁶ volt. Amikor Jeruzsálemben tartózkodott, abban a Nagy Heródes által épített pompás palotában lakott, amely a templomtól délnyugatra állt. A Mt 27,27 szerint a palotát *praetoriumnak* (πραΐτωριον) neveztek, és itt folyt le Jézus hatósági pere.

Pilátus a római elv alapján kérdezi ki Jézust („audietur et altera pars”), de azonkívül, hogy egy tömondattal válaszol Pilátus kérdésére („*Te vagy a zsidók királya? „Te mondog” – válaszként neki Jézus – Mt 27,11*), semmi olyan vádra nem válaszol, amelyet a főpapok és a vének hoztak fel ellene (27,12–14). Pilátus elég korán rájön arra, hogy Jézus nem érdemel halálbüntetést, és ezért próbálja megszabadítani azzal a szokásával, hogy szabadon enged egy foglyot, akit a tömeg választhat ki. De az a kísérlete, hogy szabadon engedje Jézust, érdekes kérdést eredményez: Mit *akartok, melyiket bocsássam nektek szabadon: (Jézus) Barabbást vagy Jézust, aki Krisztusnak mondanak?* (27,16–17). Néhány kézirat szerint Barabbást Jézusnak is nevezték.¹⁷

Pilátus csapdában találja magát, amikor a főpapok és írástudók meggyőzik a sokaságot, hogy Barabbást kérjék, és Jézust végeztesse ki. Pilátus felesége megpróbálja figyelmeztetni, hogy ne legyen köze ehhez az ügyhöz, ne járuljon hozzá *annak az igaz* (μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ – Mt 27,19) embernek az elítéléséhez, ugyanis álmában sokat szenvedett miatta. Pilátus azonban politikai

¹⁴ Vö. Josefus Flavius: *A zsidók története. (XI–XX. könyv.)*, 206–207. = *De bello Judaico*, XIV. 9,3. „Heródes [...] merőben törvénytelenül végeztette ki Ezékiást és cimboráit, mert a törvény világosan megmondja, hogy még a legnagyobb bűnöst sem szabad kivégezteni addig, míg a synedrion halálra nem ítélte, márpedig Heródes ezt merészelte [...]”

¹⁵ Josefus Flavius: *A zsidók története. (XI–XX. könyv.)*, 320. = *Antiquitates*, XV. 14,5. „Ilyen volt a templom első falövezete. Befelé azután, nem messze az előbbtől, még egy falövezet volt, amelyhez néhány lépcső vezetett fel. Ez kőfal volt, rajta a felírás, hogy idegennek halálbüntetést terhe alatt tilos belépni.”

¹⁶ 1961-ben régészeti ásatásokat folytak Cézáreában, és az archeológusok egy olyan kőtáblára bukkantak, amely Pilátus korából származott, és Pilátus nevét vészték fel rá.

¹⁷ εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον λεγόμενον [Ἰησοῦν] Βαραββάν. συνηγμένων οὖν αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος· τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν, [Ἰησοῦν τὸν] Βαραββάν ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν; Ld. a következők szövegváltozatokat: Θ (s 579). 700* / 844; Or^{lat} | *lxix*^f sy^s; Or^{mss}.

döntést hoz, mivel le kell csendesítenie a tömeget, ártatlannak (ἄθωός) jelenti ki magát, s ennek jeléül kezét is megmossa, majd megkorbácsoltatja Jézust, és átadja, hogy megfeszítsék (27,19–26). Egy pogány asszony figyelmezteti Pilátust az álma alapján, miközben Izráel, büszke lévén Szentírás-ismeretére, visszautasítja Krisztust.¹⁸

Ezek után Jézus szenvedése egy másik szinten folytatódik: katonák gúnyolják ki őt.

3.2. Cirénei Simon és a hatóságok

A Golgota felé vezető úton pedig cirénei¹⁹ Simonnal találkozik, aki abban az időben még nem volt Jézus követője. Simont a Mk 15,21 is megemlíti, s itt azt is olvashatjuk, hogy ő Alexandrosz és Rúfusz apja. Máté és Lukács evangélista nem említi ezt bizonyára amiatt, hogy olvasótáboruk szempontjából nem tartották releváns információnak, viszont úgy tűnik, hogy Márk olvasói ismerték cirénei Simon fiait.²⁰ Simon meglátja Jézust, és akarata ellenére megtapasztalja, mit jelent az, amikor a hatóság szolgáltatásra kényszerít (ἀγγαρεύω). Általában a halálraítéletet kényszerítették arra, hogy vigye a kereszt gerendáját a megfeszítés helyére.²¹ Ez mintegy 14–18 kilós súlyt jelentett. Kezdetben Jézus vitte a keresztet, de a megkorbácsolás és vérvesztés annyira legyengítette, hogy az éppen közelben álló cirénei Simont kellett kényszeríteni erre (Mt 27,32).

3.3. A kereszt alatt álló római százados

Jézus keresztre feszítésénél jelen van a hatalom másik képviselője, a római százados, aki a kivégzés végrehajtására kapott megbízatást. Nem tudjuk, hogy beszélt-e a kereszten függő Jézussal, de Máté lejegyzi bizonyágtételét: *Bizony, Isten Fia volt ez!* (Mt 27,54) Nem dönthető el, hogy vajon keresztyén hitvallással hangzott-e el a százados ajkáról, vagy csupán annak az elismerése, hogy az istenek segítségére lesznek a törvény eme áldozatának, és hogy Jézus mindenképpen a kegyeltjük. A zsidók gúnyolódását figyelembe véve valószínűnek tűnik, hogy Máté az első változatra gondolt. Ha így van, akkor ez a második találkozás a hatalom képviselőjével, aki szintén római százados, akárcsak az első, a kapernaumi, aki szolgálja meggyógyulásáért járt közbe Jézusnál.

¹⁸ Rienecker, Fritz: *Das Evangelium des Matthäus*. 8. Auflage, R. Brockhaus Verlag, Wuppertal 1975, 357.

¹⁹ Ciréne az észak-afrikai Líbia egyik fontos városa, ahol jelentős zsidó lakosság élt. Simon több mint valószínű, hogy olyan zsidó volt, aki Jeruzsálemben tartózkodott a páska ünnepe lakalmával.

²⁰ Gundry, Robert H.: *Matthew. A Commentary on His Handbook for a Mixed Church under Persecution*. Second edition. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan 1994, 568.

²¹ Az ἀγγαρεύω – *lefoglal, igénybe vesz, szolgáltatásra kényszerít* (eredeti jelentése szerint *postai szállításra*) ige a perzsa eredetű szó. Ld. Varga Zsigmond J.: *Ujszövetségi görög–magyar szótár*, 5.

3.4. Arimátiai József és a hatóságok

Arimátiai József előkelő ember és Jézus Krisztus tanítványa, aki kapcsolatba lép a hatóságokkal, hogy gondoskodni tudjon Jézus holttestéről és eltemetéséről. Márk és Lukács evangéliumának párhuzamai szerint ő a nagytanács, a szanhedrin tagja, s ilyenformán pedig pontosan értesülhetett Jézus sorsáról.²² Gazdag ember lévén egyedi volt kapcsolata Pilátussal. Kikéri Jézus testét Pilátustól, és ehhez meg is kapja az engedélyt tőle. Befolyásának köszönhetően megfelelő temetést tud rendezni Jézus számára. Gazdagsága és befolyása nélkül a hatóság nem vette volna komolyan őt (Mt 27,57–60).

Máté evangélista végül még egy eseményt ír le a hatóságok vonatkozásában. A keresztre feszítést követő napon a főpapok és a farizeusok annak biztosítását igénylik a Pilátustól, hogy semmi olyan ne történhessék meg Jézus sírja körül, amely számukra kedvezőtlen volna, és ezért ilyen kéréssel fordultak hozzá: „Uram, eszünkbe jutott, hogy ez a csaló még életében ezt mondta: Három nap múlva feltámadok! Ezért parancsolt meg, hogy őrizzék a sírt a harmadik napig, nehogy tanítványai odamenjenek, és ellopják őt, aztán azt mondják a népnek: Feltámadt a halottak közül! Ez az utóbbi csalás rosszabb lenne az előzőnél.” Bár Pilátus elháríthatta volna kérésüket, mert a főpapok a templomi őrség által is biztosíthatták volna a sír feletti felügyeletet, mégis ezekkel a szavakkal biztosít számukra római katonákból álló őrséget: *Van őrségetek,²³ menjetek, őriztessétek ti, ahogyan tudjátok.* (Mt 27,63–64) Ő maga is el akar kerülni mindenféle további kellemetlenséget. Így a római katonák lesznek tanúi a földrengésnek és az Úr angyala megjelenésének, aki elhengeríti a követ a sírról, és bejelenti Jézus feltámadását.²⁴ Erre a főpapok és a vének együtt tanácskoznak, majd ennek eredményeképpen nagy összeggel vesztegetik meg a katonákat, hogy hazugságot terjesszenek az eseményekről.²⁵ Ugyanakkor ígéretet kapnak, hogy biztonságban lesznek, ha a helytartó meghallja a jelentést. (Mt 27,62–28,15) A hatalom képviselőinek itt ismételten érdekük jó viszonyban lenni a zsidók képviselőivel, hogy ne derüljön ki a valóság (Mt 28,12–15).

Következtetés

Máté evangéliuma nem tartalmaz túl sok olyan szakaszt, amely Krisztus és követői, valamint a hatóság viszonyával foglalkozik. Mikor Krisztus vagy a hívők kapcsolatba kerülnek a hatóságokkal, ez általában üldözéssel, rossz bánás-

²² Hagner, Donald A.: *Matthew 14–28*. Word Biblical Commentary, volume 33B. Word Book Publisher, Dallas, Texas 1995, 858.

²³ *Van őrségetek* – ἔχετε κουστωδίαν. Az ἔχω ige imperatívusza alapján érts: Álljon rendelkezésekre az őrség!

²⁴ France, R. T.: *Matthew: Evangelist and Teacher*. Reprint. Paternoster Press, Guernsey, Channel Island 1997, 139.

²⁵ France, R. T.: *Matthew*. Tyndale New Testament Commentaries. Reprint. Inter-Varsity Press, Leicester, England – William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan 1992, 409–410.

móddal, börtönnel vagy kivégzéssel végződik. Nagyon kevés az az eset, amikor a hatalom képviselője nem él vissza pozíciójával, és jóindulatú emberként cselekszik.

Jézus felkészíti tanítványait jövődöbéli szenvedéseikre, és segítségéről biztosítja őket. Úgy kell viselkedniük az üldöztetések idején, mint akik a mennyei Atya gyermekei, akik azzal lesznek méltóvá hozzá, hogy ők is felveszik a maguk keresztyét, és így követik őt; mert aki elveszti életét őérette, az megtalálja azt (Mt 10,38–39).

Felhasznált irodalom

- Betz, Otto: Exousia címszó. In: Brown, Colin (ed.): *Dictionary of New Testament Theology*. Vol. 2. The Paternoster Press, Carlisle, Grand Rapids Michigan 1992, 606–611.
- Betz, O.: ἔξουσία szócikk. In: Coenen, Lothar – Beyreuter, Erich – Bietenhard, Hans (Hrsg.): *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*. II. Theologischer Verlag R. Brockhaus, Stuttgart 1971, 926–929.
- France, R. T.: *Matthew: Evangelist and Teacher*. Reprint. Paternoster Press, Guernsey, Channel Island 1997.
- France, R. T.: *Matthew*. Tyndale New Testament Commentaries. Reprint. Inter-Varsity Press, Leicester, England – William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan 1992.
- Gardner, Richard B.: *Matthew*. Believers Church Bible Commentary, Herald Press, Scottsdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario 1991.
- Guthrie, D. – Motyer, J. A. – Stibbs, A. M. – Wiseman, D. J. (eds.): *New Bible Commentary*. Inter-Varsity Press, Leicester, England – Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan 1992.
- Gnilka, Joachim: *Das Matthäusevangelium*. Erster Teil. Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament. Sonderausgabe. Herder, Freiburg, Basel, Wien 2000.
- Gundry, Robert H.: *Matthew. A Commentary on His Handbook for a Mixed Church under Persecution*. Second edition. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan 1994.
- Hagner, Donald A.: *Matthew 1–13*. Word Biblical Commentary, volume 33A. Word Book Publisher, Dallas, Texas 1993.
- Hagner, Donald A.: *Matthew 14–28*. Word Biblical Commentary, volume 33B. Word Book Publisher, Dallas, Texas 1995.
- Hamstra, Sam, Jr.: Authorities címszó. In: Elwell, Walter A. (ed.): *Evangelical Dictionary of Biblical Theology*. Baker Books, Grand Rapids, Michigan 1997, 43–46.
- Hendriksen, William: *The Gospel of Matthew. New Testament Commentary*. The Banner of Truth Trust, Edinburgh 1989.
- Jones, Ivor H.: *The Gospel of Matthew*. Epworth Commentaries. Epworth Press, London 1994.
- Josefus Flavius: *A zsidók története. (XI–XX. könyv.)* Ford. Révay József. Negyedik kiadás. Talentum, [Budapest 2007].

- Packer, J. I.: Authority címszó. In: Douglas, J. D. (ed.): *The New Bible Dictionary*. Second edition. Inter-Varsity Press, Leicester, England – Intervarsity Press, Downers Grove, Illinois 1993, 108–109.
- Rienecker, Fritz: *Das Evangelium des Matthäus*. 8. Auflage, R. Brockhaus Verlag, Wuppertal 1975.
- Stott, John R. W.: *The Message of the Sermon on the Mount. Christian Counter-Culture*. BST, Inter-Varsity Press, Leicester 1993.
- Varga Zsigmond J.: *Újszövetségi görög–magyar szótár*. Kiadja a Magyar Bibliatanács megbízásából a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Budapest 1992.

* * *

Few passages in Matthew deal with the relation between Christ, his followers and the authorities. When Christ or the believers came into contact with the authorities, they usually ended up being persecuted, mistreated, jailed or executed. We examine the encounter of Jesus with Herod, Pharisees, Herodians, Pilate, chief priests, the first and second Roman centurion, and then the meeting of John the Baptist, Simon from Cyrene and Joseph of Arimathea with the authorities. It is only in very rare instances when a representative of the authorities makes no abuse of his status but acts as a normal human being. Jesus prepares his disciples for the ill treatment to come and assures them of his help. They have to react during the persecution as the sons of the heavenly Father, they may rejoice in the suffering, knowing that the power of the authorities is limited, and the word of God is endless.

Keywords: Christ, believers, authorities, Matthew.